

дозволило б державі результативно поєднати суспільну мораль з економічними реформами. І таке поняття було знайдене, залишалось лише надати йому статус загальнодержавного імперативу.

На початку 2001 р. Цзян Цземінь на нараді у міністерстві пропаганди вперше закликав одночасно з принципом *yi fa zhi guo* «керувати державою на основі закону» використовувати і принцип *yi de zhi guo* «керувати державою на основі благочестя». Реальним втіленням принципу «керувати державою на основі благочестя» стало прийняття напередодні XVI з'їзду КПК «Програми зміцнення норм громадської моралі». Із 40-а пунктів зазначеного документу більшість мають пряме відношення до конфуціанських ціннісних орієнтирів, деякі з них були ґрунтовно переосмислені. У програмі проголошується принцип «зразкової моралі» а функції *цзюнь-цзи* повинні виконувати члени партії та керівники. Творці програми висувають 5 моральних настанов: «любов до Батьківщини та дотримання закону», «строге дотримання правил поведінки, відкритість та довіра», «єднання людей та дружба», «працелюбність та бережливість», «відданість своїй справі» [1, с. 53].

Зазначені вище філософські концепції, пройшовши складний шлях семантичних трансформацій, набули у філософії конфуціанства значення загальнолюдських цінностей, що не втратили актуальності і в наш час, активно використовуючись сучасним китайським політикумом у розбудові гармонійного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Переломов Л.С. Конфуцианство и современный стратегический курс КНР/Л.С. Переломов. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 256 с.
2. Китайско–русский словарь. (Исправленное издание) – М.: Вече, 2003. – 1280 с.
3. Кобзев А.И. Предисловие // От магической силы к моральному императиву: категория дэ в китайской культуре / А.И. Кобзев. – М., 1998. – 422 с.
4. Мартынов А.С. Конфуцианство. Лунь юй / А.С. Мартынов. – Спб.: «Петербургское Востоковедение», 2001. – 368 с.

*Ю. М. Гульчак,
студентка I курсу факультету психології,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

На сьогодні, коли Україна перебуває у силовому полі суперечливих соціально-політичних тенденцій, психологічна проблема становлення етнічної ідентичності української нації є надзвичайно актуальною.

Аналіз публікацій за проблемою формування етнічної ідентичності української нації, що знаходиться в полі зору багатьох соціологів, етнографів, культурологів, психологів, політологів; вивчається з різних позицій і є предметом дослідження різних науковців, виявив, що потреба в ідентичності нації виходить за своїм значенням на одне із чільних місць у наукових колах. Так дослідженню те-

оретико-методологічних проблем осмислення феномену етносу й нації, чинників і механізмів етно– та націєгенезу присвячено праці М. Степико [6]; особливості поведінки, емоційні реакції, психіка, характер, національна самосвідомість, етнічні стереотипи вивчалися А. Баронінім [3]; системні зв'язки між психологічними і культурними змінними при порівнянні етнічних спільностей є предметом дослідження М. Козловець [4]; аналізові процесу формування української ідентичності, етнічної самосвідомості та менталітету присвятили свої роботи М. Гримич [1], В. Іщук [2]; складні процеси духовно-психічного розвитку народу, етнічна, культурологічна, психологічна своєрідність людей, народів, націй, які виокремлюються у ході свого розвитку описано в працях Г. Шпета [7] та ін. Водночас, варто зазначити, що психологічні аспекти феномена етнічної ідентичності української нації залишаються маловивченими.

Мета статті – розкрити психологічний феномен етнічної ідентичності української нації у контексті сучасних соціально-політичних трансформацій українського суспільства.

Проблема етнічної ідентичності української нації ніколи не вирішувалася комплексно і не викликала широкої дискусії в суспільстві. Це пов'язано з тим, що у процесі психологічного розвитку особистості формується уявлення та усвідомлюється власна причетність до соціуму, який уособлює національно-етнічну спільноту. Проте, таке усвідомлення не завжди відбувається саме собою, а як наслідок впливу навколишнього середовища. Водночас, набуття ідентичності може утруднюватися у випадку, якщо відсутня тісна прив'язки до однієї єдиної національності чи етносу.

Л. Грінфелд виокремлює п'ять ознак національної ідентичності. По-перше, це людські переконання: нація існує доти, доки її члени визнають один одного як співвітчизників і прагнуть продовжувати спільне співіснування; по-друге, спільне історичне минуле, спільні обов'язки й уявлення про спільне майбутнє; по-третє, спільні дії, тобто дієва ідентичність; по-четверте, постійне проживання в одній країні; по-п'яте, спільні характеристики, які об'єднуються поняттям «національного характеру» і котрі формують загальнонародну культуру [8, с. 34-36].

Розвиток, здобутки та трагедії українського народу дають підстави визначати психологію українського суспільства, етносу через аналіз таких феноменів, як менталітет, етнічна свідомість, самосвідомість, етнічна самоідентифікація, український національний характер, психічний склад нації тощо.

Як і 23 роки назад, так і сьогодні українське суспільство змушене виборювати свою незалежність, демократію, суверенітет та цілісність країни. Події сьогодення зумовлюють необхідність розв'язання наявних суперечностей внутрінаціональної єдності, зміцнення стабільності і міжетнічної злагоди в Україні.

Для України гострота проблеми національної ідентичності детермінується поліетнічністю її населення. Зважаючи на те, що за даними Всеукраїнського перепису населення на території України проживають представники понад 130 національностей та народностей і кожен із цих представників вважає той чи інший регіон нашої країни своєю Батьківщиною, українське суспільство є мультикультурним зі складною структурою ідентифікацій, які не завжди мають спільні національні засади [6, с. 5].

Психологічний характер української нації є неординарний. Він визначається високою свідомістю, активною життєвою позицією, з'являючись не одразу, а лише в результаті довготривалих психологічних змін, радикального зламу свідомості. Його особливість полягає не у релігійних, мовних чи расових розбіжностях, а у відчутті належності до певної етнічної спільноти, однаковості з іншими її членами внаслідок спільності основних компонентів побутової культури, історичної пам'яті, спогадів про єдиних предків та емоціональних зв'язків з батьківщиною.

У цьому зв'язку, О. Садохін виокремив сім типів етнічної ідентичності: 1) нормальний, коли образ народу сприймається як позитивний і потреба в ідентифікації визначається типом особистості й ситуацією; 2) етноцентричний із некритичною перевагою сприйняття власного етносу з елементами етноізоляціонізму; 3) етнодомінуючий, коли належність до етносу є домінантною цінністю людини; 4) етнічний фанатизм як крайня форма етнічної ідентичності, доведена до можливості самопожертви; 5) етнічну індиферентність як байдужість до власної ідентичності; 6) етнігілізм як космополітизм; 7) амбівалентну етнічність, що явно не виражена і здебільшого спостерігається у змішаному етнічному середовищі [5, 134-135].

Нація, як і національна свідомість, не є чимось природним, даним від народження. Національна свідомість полягає у здатності мати правильне і належне відношення до історичних і сучасних життєвих і державницьких аспірацій української нації.

У цьому контексті доцільно зауважити, що етнічні спільноти і групи відіграють важливу роль у становленні і розвитку особистості.

Як зазначає Г. Шпет, «етнічна психологія, класифікуючи певні явища, має шукати відповіді на запитання: як переживає саме цей народ певне явище, що він любить, чого боїться, чому віддає перевагу, що його відрізняє з-поміж інших етносів» [7].

Тобто сплітається певний психологічний ланцюг, у процесі побудови якого у нації формується усвідомлення єдності і відмінності від інших утворень (самосвідомість етносу), відмінні від інших груп характеристики (спосіб життєдіяльності, традиції, норми, правила і звички, побут, матеріальна і духовна культура, метод господарсько-екологічної діяльності, внутрішня формальна організація тощо). Завдяки цьому долаються перешкоди, докладаються зусилля і стає можливим здійснення певної мети.

Проте, як зазначає М. Степико, часто спільність людей, яка населяє певну територію, не обов'язково підтримує націєтворчі зусилля державницького етносу або хоча б розділяє його цінності. На таку вона перетворюється лише за певних умов, найважливішими з яких є наявність свободи вибору і самовизначення, сприйняття змісту національної ідеї, наявність демократії як форми реалізації інтересів усіх верств населення країни [6, с. 35].

Довготривалість спільного компактного проживання різних національних меншин у регіонах України, з одного боку, сприяє формуванню етнічної толерантності, з іншого – спричиняє проблему регіональної культурно-історичної різноманітності, що найбільше виявляється в особливостях геополітичних, куль-

турно-мовних і релігійних орієнтацій, а в умовах суспільно-політичних трансформацій призводить до активізації сепаратистських тенденцій.

На основі аналізу проведених досліджень можна констатувати, що психологічний феномен етнічної ідентичності української нації полягає у прагненні українців зберегти свої духовні цінності, власну самобутність, етнічну ідентичність; глибокому усвідомленні своєї приналежності до певного етносу; стійкості національної свідомості; унікальності побутової культури і сформованому в процесі етногенезу особливому психічному складі; традиційному світогляді, світовідчутті і світосприйманні членів етнічної спільноти.

Отримані у процесі дослідження результати становлять початковий етап вивчення полімодальних психологічних впливів на національну свідомість українців. Перспективу вбачаємо у поглибленому аналізі процесу формування психологічної ідентичності української нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців / М. Гримич. – К., 2000. – 381 с.
2. Іщук В. Україна: проблема престижності та ідентичності (Масова комунікація і культура як суб'єкти формування громадської і національної свідомості) / В. Іщук. – К.: Смолоскип, 2000. – 89 с.
3. Баронин А. С. Этническая психология / А.С. Баронин. – К.: Тандем, 2000. – 264 с.
4. Козловець М.А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія / М.А. Козловець. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Франка, 2009. -558 с.
5. Садохин А.П. Этнология / А.П. Садохин. – М.: Гардарики, 2002. – 256 с.
6. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія / М. Т. Степико. – К.: НІСД, 2011. – 336 с.
7. Шпет Г.Г. Введение в этническую психологию / Г.Г. Шпет. – СПб.: Издательство П. Э. Т. «Алетейя», 1996. – 160 с.
8. Greenfeld L. Nationalism: Five Roads of Modernity / L. Greenfeld. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1992. – P. 34–36.

*Г. О. Давид,
студентка VI курсу факультету української філології та історії,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

ПОЛЕМІКА ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ РОСІЇ ЩОДО НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877-1878 РР.

Результатом російсько-турецької війни 1877-1878 рр. стало підписання Сан-Стефанського договору 19 лютого (3 березня) 1878р. та Берлінського трактату 1(13) липня 1878 р., які привернули до себе увагу громадськості Росії та викликали неоднозначні оцінки з боку різних ідейно-політичних течій. Наслідком цих договорів було створення «великими державами» нової міжнародно-договірної системи і зміна політичної ситуації на Балканському півострові.

Сан-Стефанський договір та Берлінський трактат стали завершальним етапом Східної кризи 1875 – 1878 рр. Аналізу позиції російської думки щодо наслідків російсько-турецької війни присвячено чимало наукових праць. Радянсь-